

46.4 Hlv

Lokalhistorisk ORIENTERING Hvidovre

Nr. 2 1985

HVIDOVRE KOMMUNES
LOKALHISTORISKE ARKIV

Medborgerhuset
Hvidovrevej 280
2650 Hvidovre

**Hvidovre
Lokalhistoriske
Selskab**

INDHOLD:

Forord	side 3
Et tilbageblik	side 4
Sociale boligbyggerier 1945 - 60	side 14
Fremtidsvision anno 1924	side 17
Bagsiden	side 20

Forsidebillede: Den gamle Smedie i Hvidovregade den 25/11 1948, tegnet af Laurits Christiansen.

Lokalhistorisk Orientering, Hvidovre, udgives af Hvidovre Lokalhistoriske Selskab.

Redaktion: Poul Sverrild

Per E. Hansen

KÆRE MEDLEMMER.

Hermed udkommer nr.2,1985 af Lokalhistorisk Orientering, Hvidovre. I redaktionen savner vi stærkt bidrag fra medlemmerne, idet det er en forudsætning for at kunne lave et læseværdigt og afvekslende blad. Vi modtager med glæde bidrag i form af artikler, meningsytringer om Lokalhistorisk Selskabs arbejde eller andet.

Forårssæsonen er nu vel overstået, og vi håber på at kunne tilbyde vore medlemmer en varieret og spændende efterårssæson, hvor det lokalhistoriske felt kan blive belyst fra nye vinkler. Og det er naturligvis vores håb, at fremmødet til arrangementerne fortsat vil ligge på det kendte høje niveau.

Bladet vender også tilbage til efteråret, hvor vi håber at kunne præsentere nye forfattere for vore læsere, idet vi blandt andet vil bringe en artikel om kunstnerne i Rytterskolen.

Redaktionen

ET TILBAGEBLIK af Per E.Hansen

I år er det netop 40 år siden, verden kunne se en ende på den store konflikt, "Den anden Verdenskrig". Jeg havde oplevet krigsforløbet med et barns øjne og tankegang. I det første krigsår følte jeg de voksnes angst, når der var flyveralarm.

Vi blev kaldt op midt om natten, og jeg blev båret ned i beskyttelsesrummet og lagt til ro dér på en primitiv sengehylde. Jeg følte de voksnes uro, når de med mellemrum sendte en observatør op fra kælderen for at se, hvad der skete oppe i natten. Det var dog med en tryk fornemmelse, jeg slumrede ind på min hylde, medens de voksne talte dæmpet sammen i den dunkle belysning og bød på kaffe og brød til naboerne, der var kommet lidt senere ud af sengene og derfor ikke var forsynede.

Kettevejens Skole 1950

I de år boede jeg på Vesterbro, men da krigen blev trappet op, og vi her i landet oplevede d. 29. august 1943, besluttede mine forældre at flytte væk fra byen, og valget faldt på Hvidovre.

Hvidovre var noget andet end Vesterbrogades evigt pulserende trafik af sporvogne, hestevogne, cyklister, biler og folk af enhver slags.

Her ude kunne der gå lang tid imellem de enkelte cyklister og fodgængere. Her var højt til himlen, og solen skinnede på en helt anden måde. Jeg havde såmænd haft det udmærket inde i byen, men med Hvidovre var det noget helt andet.

Der var lige det med skolen. Jeg havde under min korte skolegang allerede oplevet at skifte skole én gang. Jeg begyndte i 1.klasse på Ny Carlsbergvejens skole men flyttede til Mathæusgades skole på grund af besættelsesmagten.

Nu i 2.klasse skulle jeg starte på Kettevejens skole i Hvidovre. I den lille fløj ud mod Kettevej var der specielle klasseværelser for de små elever. Her ankom jeg så en dag, lidt tilbageholdende og genert. Frøkenen anviste mig en plads og bad mig om at lade være med at skabe mig, og så var den velkomst ovre.

Jeg husker endnu "duften" i klasserummet, især når madpakkerne kom frem. Der var en særlig odeur, blandede indtryk af leverpostej, gummistøvler, sur tavleklud og andre uforklarlige dufte. Alligevel vil jeg sige, at atmosfæren var behagelig. Morgensang, Nu titter til hinanden de fagre blomster små, klare barnestemmer, sol udenfor og så denne duft, det var barndom i skolen.

Men så kom Sankt Hans aften 1944.

Min far havde gjort sig upopulær overfor det tyske politi, Gestapo, i egenskab af dansk politimand, og netop denne dag, den 23. juni 1944, var der uro i byen.

Jeg husker, at jeg var på vej ad villavejene med en pose fyldt med mælkekapsler. Det var mit bidrag til indsamlingen af metaller. Jeg skulle over til bogtrykker Rollf, som boede på Mørups Allé. Han tog sig af denne beskedne indsamling og belønnede gerne børnene med nogle små papirlapper med sjove sentenser påtrykt.

Jeg gik dér med min pose, da jeg så en bil komme kørende. Det var en tysk personbil, normalt i vore dage, men i 1944 i Hvidovre var det bemærkelsesværdigt, at bilen var benzindrevet.

Jeg spændte hjem og berettede forpustet om det forunderlige syn. Det gav et spjæt i far; han sagde noget til min mor og forsvandt i løb ud af døren.

Kort efter kom bilen ned ad vores vej og standsede ud for vores havelåge. Dér sad de så og gløede. Min mor gik ud og stirrede igen... Endelig rullede de et vindue ned og spurgte, om min far var hjemme. Det benægtede min mor. De rullede vinduet op og kørte igen. Det var Gestapo.

Det var jo Sankt Hans, og vi havde inviteret gæster til fest om aftenen. Vi tog imod gæsterne og festede som ingenting var hændt. Men bag kulisserne havde min mor travlt med at pakke familiens bagage. Omkring midnat kom far i en af politiets patruljevogne, og vi blev stuvet ind bag i med al vores "habengut". Vi skulle til postbe-

negården og med avistoget derfra.

Min far talte med sin kollega, som var fører af bilen, om, hvilken rute vi skulle vælge for at komme derind. De var nemlig blevet stoppet på vej til Hvidovre af en tysk patrulje i P. Knudsensgade. Den vej havde de netop valgt for at undgå at træffe nogen, men de var altså uheldige. De aftalte så at forsøge turen ind ad Vigerslev Allé.

Denne gang var bilen jo fyldt med privatpersoner, og det kunne være svært at forklare tyskerne tilstedeværelsen af dem. Det viste sig, endnu en gang, at være en uheldig beslutning.

Lige før Valby Gasværk så vi foran os en deling tyske soldater midt på vejen. De rakte armene i vejret som tegn på, at vi skulle standse.

Far bad os kravle ned på bunden af bilen mellem for- og bagsædet. Det er utroligt, hvad der kan blive plads til i en speget situation. Dér lå vi, en voksen kvinde, en halvstor dreng og to mindre børn med diverse tasker, tæpper og dyner.

Bilen standsede. En tysk soldat med en lommelygte kom hen til bilens rude, som var rullet lidt ned. Han lyste ind på far og spurgte, "Wohin?"

Nu var vi for én gangs skyld lidt heldige. Det viste sig at være den samme patrulje, som de tidligere havde mødt ude i Sydhavnen.

-Das ist dänische Polizei wieder zurück zur Stadt, sagde far.

-Gut, passieren, lød det, og vi fik lov til at køre. Det

var en lettelse.

Vel ankommet til postbanegården i Bernstorffsgade og vel anbragt i et tog med friske morgenaviser til provinsen kørte vi ud fra København, lige netop som et kæmpebrag forkyndte, at Tivolis gamle hæderkronede koncertsal sprang i luften.

Det var en hævnakt fra tysk side, fordi modstandsbevægelsen aftenen før havde afbrændt et fyrværkeri over byen med illegale flyveblade bundet fast til raketterne.

Vi tilbragte nu sommeren ovre i det fynske, og for mit vedkommende havde turen karakter af ferie. I august skulle jeg jo i skole, så min mor besluttede, at hun og vi børn kunne vende hjem igen.

Den hjemtur varede dog ikke så længe, for allerede den 19. september kom dagen, hvor det danske politi blev overrumplet og interneret af tyskerne. Vi måtte af sted igen. Det var måske et held for min far, at han på dette tidspunkt var ude af systemet og dermed undgik den skæbne, der overgik flere af hans kolleger i tysk fangenskab.

Denne gang gik det ikke med at holde ferie. Jeg blev tilmeldt 3.klasse og fandt mig pludselig bænket i et lokale med lutter syngende, fynske kammerater om mig.

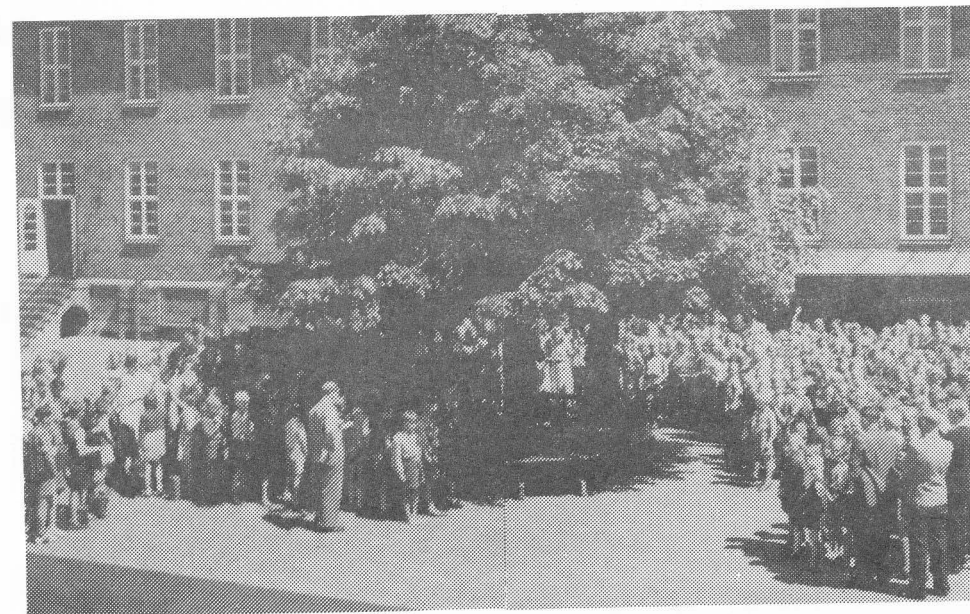
Min mor har tilsyneladende ikke befundet sig godt i det fremmede, for omkring årsskiftet 1944/45 besluttede hun endnu en gang at vende hjem til Hvidovre.

Far holdt sig på afstand og dukkede op på de særeste tidspunkter.

I foråret 1945 befandt jeg mig så atter på Kettevejens

Skole. Den dag englænderne angreb og ødelagde Gestapos hovedkvarter i København, Shellhuset, husker jeg særlig. Det var den 21.marts og den eneste gang under krigen, jeg har søgt beskyttelsesrum i skoletiden.

Cirka kl. 11 begyndte luftværnssirenen på taget af skolen sin uhyggelige jamren. Børnene fik besked på at rejse sig fra deres pladser, og i god ro og orden forlod vi klasseværelset og søgte ned ad trapperne mod kælderen. Fra trappen så jeg ud af vinduet de engelske mosquito-fly i lav højde på vej mod deres mål. Vi var blevet advaret lidt sent, når man tænker på stedet for min observation, men kælderen var nok alligevel ingen beskyttelse, når man tænker på, at ved ulykken på den franske skole befandt de fleste af ofrene sig i kælderen.

Lindetræt i skolegården på Kettevejen Skole 1946

Krigen havde været så længe, at der efterhånden var mangel på alt. Folks opfindsomhed var stor, når det angik at skaffe erstatning for de ting, man savnede. Det kneb dog især med at skaffe brændsel.

I starten af krigen kunne der skaffes kul og koks mod rationering, senere måtte man brænde forhåndenværende ting, og så var der jo brunkul fra de jyske brunkulslejer og endelig tørvene. Da det til sidst også var svært at skaffe brugbare tørv, besluttede Hvidovre Sogneråd på et møde at spare brændsel ved bl.a. at lukke en af skolerne. Det var så meningen, at børnene skulle stuve sig lidt sammen og deles om de resterende to skoler i Hvidovre.

Det var besættelsesmagten, der kom til at afgøre denne sag. Krigen havde nu nået et klimaks i Tyskland, hvor de fleste storbyer blev bombet til ukendelighed af de allierede, og befolkningen var på flugt.

Her i landet blev vi oversvømmet af disse flygtninge, og besættelsesmagten beslaglagde simpelthen de bygninger, der skulle bruges til indkvartering af flygtningene.

Kettevejens Skole blev beslaglagt den 19. april 1945.

Nu måtte en midlertidig ordning træde i kraft. Skoletiden blev sat ned til 2-3 timer daglig. Børnene blev fordelt rundt om i kommunen i diverse lånte lokaler. Der blev for eksempel oprettet skolestuer i biblioteket, rytterskolen, Risbjerg Kirke (nu Broholmkirken), i en børnehave på Hvidovre Torv, i diverse ungdomshytter og private hjem.

Jeg husker endnu min skolegang på præstegården. Vi sad i et lokale med lange lave bænke og blev undervist med udle-

BOGTILBUD !! BOGTILBUD !!

Fire bind på i alt knap 400 sider om hverdagslivet i 30'ernes Hvidovre.

Hvidovre Lokalhistoriske Selskab kan tilbyde dette værk i begrænset oplag til en pris af kr. 25 pr. bind eller kr. 80 for alle fire bind.

Læs mere om de fire bøger på de følgende sider.

Titlerne på de fire bind er:

FAMILIELIV

SKOLEN

FRITID OG ARBEJDE

ILDLØS OG KRIMINALITET

BOGTILBUD !! BOGTILBUD !!

Flaskekroen
 Det gamle med sin Poes
 er dem i Fald —
 og Møde blev den gamle Kro
 og Hverald
 Her var en stille gammel Plac
 hvor Folk landt Kro
 ved Øst i det blanke Glas
 ved Vægens Kro
 Den gamle Kro bestaar endnu
 mens Vaaren ligger
 Men snart er den et Minde blid
 og intet mere. — dmp.
 Hvidovre Avis 21.5.26

BOGTILBUD !! BOGTILBUD !!
 BOGTILBUD !! BOGTILBUD !!

FAMILIELIV er titlen på værkets første bind på 118 sider. Her fortælles løst og fast om husbyggeri og om mange af hverdagslivets sider i 30'ernes Hvidovre.

SKOLEN er værkets bind 2,,og her giver en række Hvidovreborgere eksempler på, hvordan undervisningen oplevedes, ligesom et par lærere fortæller om 30'ernes skole set fra deres side. 95 sider.

FRITID OG ARBEJDE er titlen på bind 3, hvori der berettes om fritidsmulighederne i den unge forstad og om arbejdslivet, som Hvidovreborgere kunne opleve det. 127 sider.

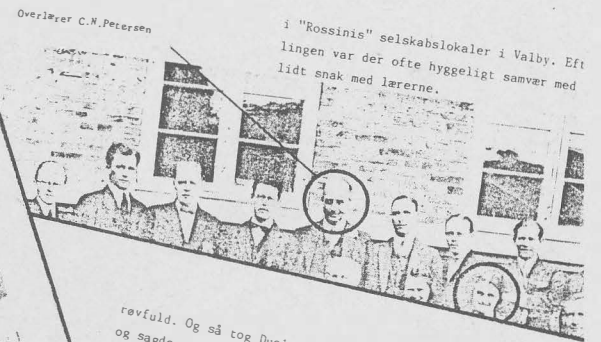
ILLDØS OG KRIMINALITET er værkets sidste bind, og heri er samlet en række farverige fortællinger og artikler om dramatiske hændelser i Hvidovre. 57 sider.

Så vi sagde til hinanden,
 -Det er ligemeget, hvis han kommer.
 -Han står af cyklen, sagde Vilfred engang.
 -Nå, han står bare og kigger, bare duk dig sagde jeg.
 -Vi siger da bare, at vi bor i Hvidovre, så kan han ikke gøre noget, sagde jeg.
 Og det var rigtigt, han kørte videre, og der skete ikke noget. Han har hørt nogle skud, og så har han tænkt,
 -Hvad er det ?

Flaskekroen var en af de gamle landevejskroer fra 1700-tallet. Skønt kroen lå i Københavns Kommune fra år 1901, var den meget besøgt af beboerne i Hvidovre.

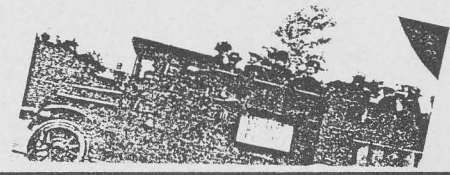
En rutebil kørte mellem Hvidovre og Valby i 1920'erne. Rutebilerne kørte på en rundstrækning fra Trekronergade ad Vigerkøgevejen. Billetsprisen var 2,-.

i "Rossinis" selskabslokaler i Valby. Eftelingen var der ofte hyggeligt samvær med lidt snak med lærerne.

røvfuld. Og så tog Døvlund jakke og kasket på igen og sagde,
 -Så er jeg betjent igen og kan i så skrubbe hjem til Vesterbro med jer, og så opfører i jer ordentligt, eller også skal jeg satanælsene ordne jer.
 Vi havde jo nogle overbetjente herude, og de kunde ordne det på stedet. Der var ikke noget med, man skulle på stationen, næ, det var et par på og så færdig. Det, tror jeg også, var bedre, havde respekt, og der var ikke noget med, at man bagefter.

Overlærer i den tidligere

Jeg bestiller "Glimt af livet i Hvidovre" i 4 bind til en samlet pris af kr. 80 + porto.

Jeg bestiller følgende enkelte bind af værket à kr. 25 + porto:

- Familieliv
- Skolen
- Fritid og arbejde
- Ildløs og kriminalitet

Navn _____

Adresse _____

PORTO

LOKALHISTORISK PROJEKT
 SØNDERKÆRSKOLEN
 KETTEGÅRD ALLE 2
 2650 HVIDOVRE

"Glimt af livet i Hvidovre 1925-40" er fremstillet af Hvidovre Lokalhistoriske Projekt, der er et beskæftigelsesprojekt for unge ledige. Projektet gennemførte i løbet af 10 måneder i 1984 en lang række interviews med Hvidovreborgere om livet i 30'ernes Hvidovre. Tillige gennemførtes fotograferinger og avis-research om perioden.

Projektets materiale er afleveret til Lokalhistorisk Arkiv, hvor det vil stå til rådighed for fremtidig forskning.

Det foreliggende værk er således kun toppen af det isbjerg af materiale, som projektet har indsamlet om livet i Hvidovre i 30'erne.

BOGTILBUD !! BOGTILBUD !!

Værket udkommer midt i maj og vil blive solgt i den rækkefølge bestillingerne modtages.

BOGTILBUD !! BOGTILBUD !!

verede grifler og små tavler som eneste materiale. Vi lå på knæ på gulvet og brugte bænken som underlag, når vi forsøgte at skrive med den skrigende griffel. Det er klart, at alt dette kun var en nødordning uden særlig værdi for undervisningen. Det var dog til at udholde, fordi bedre tider var på vej. Jeg gik også på Holmegårdsskolen, som for øvrigt også var beslaglagt en tid, hvad der dog står noget uklart for mig.

Medens alt dette stod på, oplevede vi så den 4. maj 1945. Det var en "glædens dag" for landet, og det var en dag, hvor mange fik mod til at sige deres nationale mening åbent. Her i Hvidovre opstod, som mange andre steder, den tanke, at vi burde have et mindesmærke for den tid, der nu var ovre.

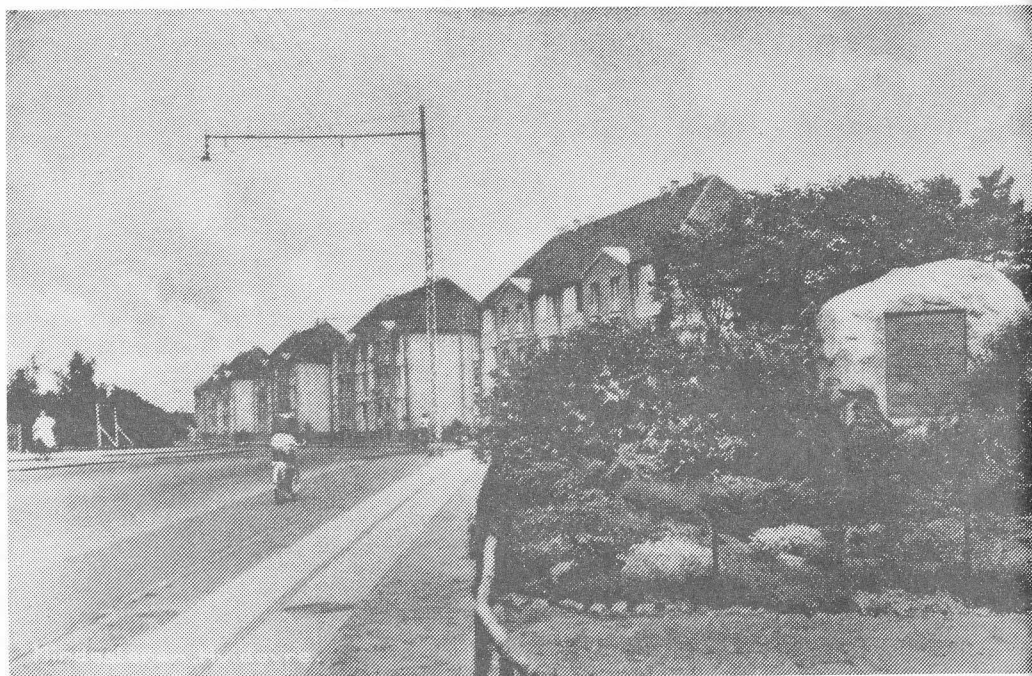
Da man gravede ud til kloakker på Sydkørsvej i 1935, var man stødt på en 15 tons tung sten. Denne sten var blevet anbragt i et lille anlæg overfor Kettevejens skole. Nu blev man enige om at rejse stenen og forsyne den med en bronzeplade.

Hvidovre Kommune satte denne sten, som med sin indskrift skal minde eftertiden om 5.maj 1945, da Danmark befriedes efter fremmedherredømmet, der havde varet fra 9.april 1940, og tillige være en taknemmelig hyldest til dem, der gav livet for Danmark.

Sten som, står ved alfar sti,
Takkens, sejrens tavse tolk,
Blodtid, båltid er forbi,
Frit blev Danmark, frit vort folk.

Det var nu fhv. minister og folketingsmedlem, Frode Jacobsen, der den 15. november foretog afsløringen af mindesmærket. Det var for øvrigt det første af sin art i landet.

Social-Demokraten sluttede sin reportage fra afsløringen med disse ord: Og medens regnen silede ned, spredtes Hvidovreborgerne stilfærdigt, hver til sit, medens de tyske flygtninges hoveder optog hvert eneste vindue i Kettevejens skole. En mærkelig kontrast.

Nu mangler jeg kun at fortælle om dage, hvor vi fik vores skole igen.

Et citat fra Hvidovre Ugeblad den 7. februar 1946:

Ved en festlighed fredag morgen toges skolen atter i brug efter at have været besat af flygtninge i lang tid.

650 børn og cirka 200 voksne, forældre og lærere med skoleinspektøren i spidsen, samledes ved biblioteket kl. 8, og i samlet trop marcherede man derefter med musikkorps i spidsen til skolen. Det var et forrygende vejr med regn og blæst, men selv det formåede ikke at skjule glæden i børnenes og lærernes ansigter ved indmarchen i skolegården. Skoleinspektøren bød velkommen og udtalte, at det havde været en besværlig tid både for børn og lærerpersonalet, de havde dog haft tre glædelige dage, siden de var blevet jaget bort fra deres skole - nemlig den 5. maj, dagen det blev bestemt, at flygtningene skulle bort og så dagen i dag.

Efter kaffebord i gymnastiksalen sluttede den festlige dag med, at man fra skolen marcherede til Hvidovre Kino, hvor dir. Larsen havde inviteret til film. Der sluttedes med et leve for Kettevejens skole.

Og så begyndte hverdagen igen.

Hvidovre Lokal Historiske Arkiv

Har De gamle fotografier eller dokumenter fra og om Hvidovre/Avedøre?

- Så giv dem til Lokalhistorisk Arkiv
- eller arkivet kan kopiere dem og returnere dem med tak.

Arkivets åbningstid fra 2. maj og til 31. august er:
Mandage kl. 12-16 og torsdage kl. 16-19.

Arkivet ligger i underetagen i Medborgerhuset - Spørg i bibliotekets skranke - Hvidovrevej 280, tlf. 78 02 22, lokal 226.

Lejerbo omkring 1950. Fra "Bogen om Lejerbo".

af Poul Sverrild

Som omtalt i sidste nummer startede et nyt Lokalhistorisk Projekt i Hvidovre. Projektet startede i begyndelsen af februar og har til formål at belyse levevilkårene i de sociale byggerier i perioden fra 1945 til 1960.

I den forløbne tid har projektet kortlagt periodens sociale byggerier og har foretaget en gennemfotografering af dem alle, som de tager sig ud i 1985.

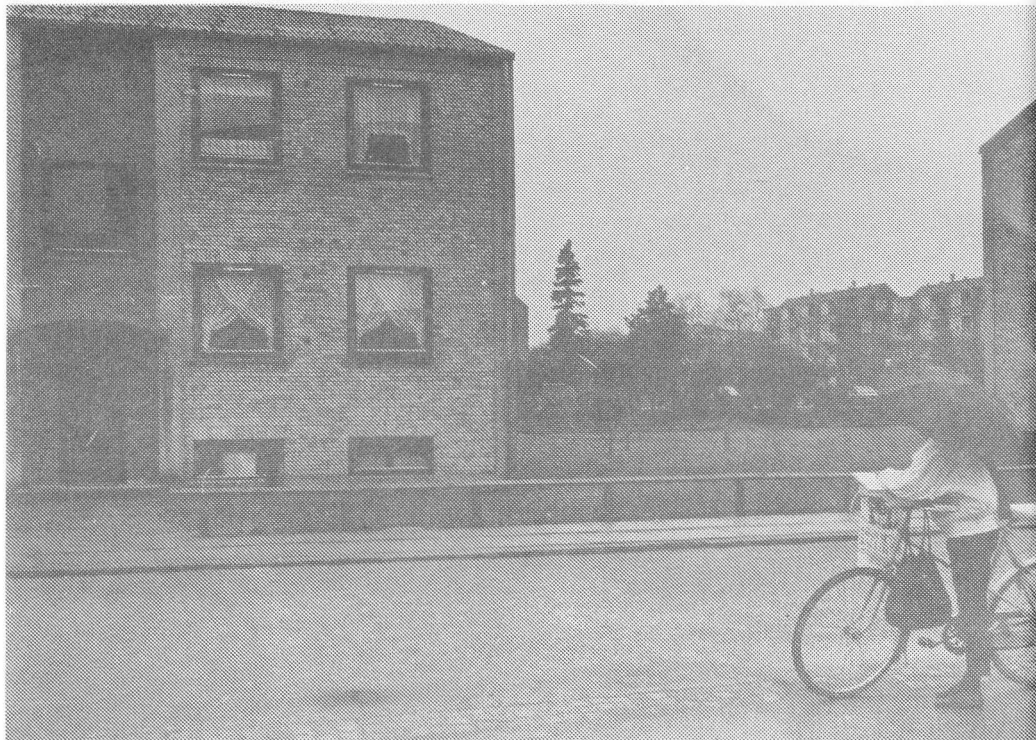

Lejerbo 1985. Foto Lokalhistorisk Projekt.

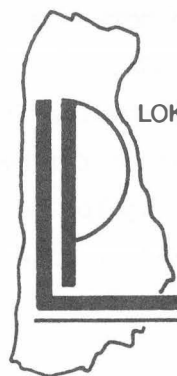
I den kommende tid håber Lokalhistorisk Projekt at få kontakt med en del Hvidovre-borgere, der har boet i byggerierne i den pågældende periode.

Vi modtager meget gerne henvendelse fra medlemmer af Lokalhistorisk Selskab, der har boet i byggerierne i perioden, og som har lyst til at hjælpe os ved enten at medvirke som meddelere eller ved at låne os ældre fotografier til affotografering.

Projektet, der slutter sidst på året, regner med, at undersøgelsen vil blive offentliggjort i en bog, ligesom vi agter at fremstille en lysbilledserie med lyd og en mindre udstilling.

Projektmedarbejder under arbejdet med fotografisk registrering af det sociale boligbyggeri anno 1985.

LOKALHISTORISK PROJEKT

Sønderkærskolen
Kettegård Allé 2
2650 Hvidovre
tlf. 01 47 29 35

FREMTIDSVISION ANNO 1924 af Poul Sverriild

I 1924 fyldte dagbladet Politiken 40 år, og i den anledning udgav man et særnummer om København gennem de 40 år. I særnummeret forsøgte man sig også med et bud på, hvordan byudviklingen ville forme sig i løbet af de kommende år frem til 1964.

Et lille hjørne af en sådan udvikling er Hvidovre, og Hvidovre er da også med på de kort, som avisens tegner illustrerede den forventede udvikling med.

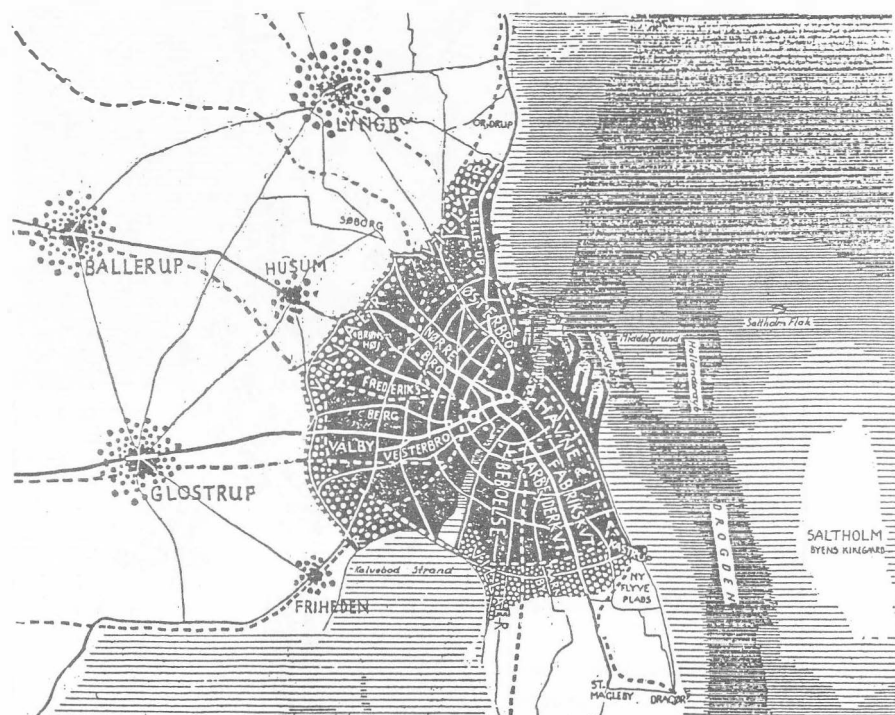

København 1924, som byen opfattedes af Politikens tegner. Politiken 1924.

Det er interessant, at man på det store dagblad i 1924 var så dårligt orienteret om den udvikling, der allerede på det tidspunkt var i gang i Hvidovre, at man på et kort, der skulle række 40 år frem i tiden, skitserede et Hvidovre, hvor kun kvarteret omkring Friheden var udviklet.

Tilsvarende forudser kortet overhovedet ingen udvikling af Rødovre.

At kortet forudså, at Køge Bugt-banen ville være en realitet i 1964, er ikke så mærkeligt, for planer for denne bane forelå allerede før Den første Verdenskrig.

København 1964. Politikens vision af København som centrum for en ring af satellit-byer. Politiken 1924.

København 1964. Politiken 1924. "Vor Tegner har forsøgt at give et Indtryk af Stor-København, som det vil vise sig for det næste Slægtled, hvis en fornuftig Udviklingspolitik bliver fulgt."

Hvidovre 1930, -- men hvor?", spurgte vi i sidste nummer af "Lokalhistorisk Orientering". Vi takker de medlemmer, der hjalp os med opklaringen. Postkortet forestillede Risbjerggårds Allé en gang i trediverne.

Denne gang er vi ikke i tvivl om motivet. Det er Hvidovregade set fra syd en gang i tyverne. Fotografen er placeret ca., hvor Vigerslev Allé og Hvidovregade mødes. Til venstre i billedet lå dengang Hvidovres gadekær. Senere pladsen for Hvidovre Kino.

Der lå dengang flere småskure på stedet, og som vi kan se på fotografiet også en forretning.

Er der nogle blandt vore læsere, der kender stedet fra den tid, billedet blev taget? Er der nogle, der kan beskrive forretningen, varesortimentet og indehaveren?

Henvendelse til arkivet på Medborgerhuset, arkivleder Stinna Madsen, tlf. 78 02 22.